

ARTYKUŁ

Szkoła dobrej rozmowy

**Dlaczego warto uczyć młodzież sztuki rozmowy
o wyzwaniach współczesnego świata?**

**CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ**

Mirosław Skrzypczyk

Nauczyciel języka polskiego w Zespole Szkół w Szczekocinach oraz Społecznej Szkole Podstawowej im. 8 Pułku Ułanów Księcia Józefa Poniatowskiego w Szczekocinach, edukator i animator kultury. Prezes Lelowskiego Towarzystwa Historyczno-Kulturalnego im. W. Zwierkowskiego. Od kilkunastu lat zajmuje się przywracaniem pamięci o Żydach lelowskich i szczekocińskich, współorganizując festiwale i projekty edukacyjno-artystyczne związane z tematyką wielokulturowości, dialogu i tolerancji. Od kilku lat współpracuje z Centrum Edukacji Obywatelskiej, Forum Dialogu i Edukacyjną Fundacją im. R. Czerneckiego.

Jest także autorem i redaktorem publikacji, m.in. *Żydzi lelowscy. Obecność i ślady*, *Żydzi szczekocińscy. Osoby, miejsca, pamięć*, *Szczekociny w opowieściach mieszkańców. Czasy przedwojenne i wojna*, *Wieża Dawida. Chasydzi lelowscy*.

Jednym z palących problemów społecznych, z jakimi się dziś mierzymy, jest kryzys komunikacji. Coraz częściej obserwujemy, że rozmowa nie służy porozumieniu, lecz forsowaniu jednej racji i opowiedzeniu się za lub przeciw. W przestrzeni publicznej brakuje wzorców dobrego rozmawiania, pogłębiają się natomiast podziały i konflikty. Szkoła jest miejscem, w którym te problemy skupiają się jak w soczewce, dlatego warto wrócić do dialogu w szkole i potraktować dobrą rozmowę jako umiejętność, której możemy się nauczyć.

Szkolne spotkanie jako okazja do rozmowy o wyzwaniach współczesnego świata

W dzisiejszej szkole nastawionej na realizację przeładowanej podstawy programowej oraz na dobry wynik egzaminu brakuje miejsca na rozmowy o wartościach, problemach, wyzwaniach współczesnego świata oraz tych, z którymi mierzy się młodzież. Tymczasem w doświadczeniu szkolnej edukacji szczególne znaczenie ma spotkanie. **Szkoła stwarza znakomite warunki do bezpośredniego spotkania osób o różnych spojrzeniach na rzeczywistość i odmiennych poglądach, wywodzących się z różnych środowisk czy reprezentujących inne pokolenia.** W szkole zawiązują się relacje między trzema podmiotami: uczniami i uczennicami, nauczycielami i nauczycielkami oraz rodzicami, warto więc wykorzystać wielowymiarowy charakter szkolnego spotkania jako szansę na praktykowanie rozmowy i uczenie się dialogu o tym, co najważniejsze.

W szkolnych rozmowach powinno się znaleźć miejsce na takie tematy jak: migracje, tożsamość, przemoc, nienawiść, pokój i konflikty globalne, ubóstwo, nierówności społeczne, przyszłość demokracji, katastrofa klimatyczna, wyzwania związane z nowymi technologiami czy kwestia stygmatyzacji i narastania nienawiści wobec mniejszości seksualnych, która mocno się zaznaczyła ostatnio w dyskursie publicznym. Szkoła powinna odpowiadać na to, co się dzieje wokół niej. Tylko wtedy spełni swoją funkcję jako miejsca, w którym uczniowie, uczennice, nauczycielki i nauczyciele poznają wartość dialogu uwzględniającego różne perspektywy oraz dopuszczającego wieloznaczność. Praktykowanie w szkole dobrego rozmawiania, również na sporne tematy, pokaże ważność i równoprawność każdego głosu. **Możliwość wypowiedzenia swojego zdania i poczucie, że jest się wysłuchanym, pozwolą lepiej budować klasową i szkolną wspólnotę oraz uczyć tolerancji i szacunku wobec innych.** W uczeniu się rozmowy istotne jest także rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia, które pozwoli odróżnić fakty od opinii, poradzić sobie z fake newsami czy teoriami spiskowymi. Szkoła może się stać miejscem kluczowym dla kształtowania i praktykowania idei demokratycznych.

Czym jest dobra rozmowa? Inspiracje teoretyczne

Na pytanie o znaczenie dialogu różnie próbowali odpowiadać filozofowie i teoretycy. Jego wartość podkreślali przede wszystkim filozofowie dialogu: Martin Buber, który sformułował dialogiczny paradygmat relacji Ja-Ty¹, Emmanuel Lévinas, który upomniał się o etyczny wymiar rozmowy, czy też Józef Tischner ze swoją filozofią egzystencjalnego dramatu².

¹ M. Buber, *O Ja i Ty*, przeł. B. Baran, w: *Filozofia dialogu*, red. B. Baran, Kraków 1991.

² J. Tischner, *Filozofia dramatu. Wprowadzenie*, Paryż 1990; J. Tischner, *Myślenie według wartości*, Kraków 1982.

O otwartości na inność i gotowości do spotkania, które są warunkami dobrej rozmowy, pisał Cezary Wodziński w swoim filozoficznym eseju o gościnności³. Na podstawie doświadczeń terapeutycznych psychiatra Bogdan de Barbaro sformułował *Dekalog dobrej rozmowy*⁴ przeznaczony do stosowania w codziennych sytuacjach. Warto również zapoznać się z metodą porozumienia bez przemocy Marshalla Rosenberga⁵ czy propozycją rozumienia dialogu w książce *Pedagogy of the Oppressed* Paula Freire'a⁶. Praktyczne podpowiedzi co do tego, jak się uczyć dialogu i jak go praktykować w szkole, znajdziemy ponadto w scenariuszach lekcji i innych materiałach publikowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej.

SKORZYSTAJ Z MATERIAŁÓW CENTRUM EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

- Obejrzyj webinarium z doświadczonymi nauczycielami [Jak rozmawiać z uczniami i uczennicami online - również na trudne tematy globalne](#)
- Dowiedz się więcej o trudnych globalnych zagadnieniach oraz poznaj metody wprowadzania takich tematów na zajęciach przedmiotowych [Edukacja globalna na zajęciach przedmiotowych w szkole podstawowej](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2018

Eutoryka i erystyka

Wśród publikacji na temat dialogu na szczególną uwagę zasługuje niedawno opublikowana książka Doroty Korwin-Piotrowskiej⁷, która prezentuje eutorykę, nieco zapomnianą sztukę dobrej rozmowy. Ten rodzaj komunikacji jest nastawiony na wzajemne zrozumienie i wartościowy dialog, w ramach którego rozmówcy i rozmówczynie poświęcają sobie uwagę i udzielają wsparcia. **Eutoryka zmierza do mediacji oraz do wypracowania porozumienia, które uwzględnia i respektuje różnice dzielące uczestników i uczestniczki tego aktu.** Tym samym stanowi ona **przeciwwagę dla erystyki afirmującej współzawodnictwo i spór rozumiany jako walka, w której za wszelką cenę należy dążyć do zwycięstwa własnej racji.** Prowadzona w duchu eutoryki komunikacja wymaga wysiłku i otwartości, namysłu, spokoju, a także gotowości do samoograniczenia i zachowania pewnej dyscypliny. Ten wysiłek owocuje jednak wejściem w dialogiczny proces, który kształtuje relacje i osoby. W swojej książce Korwin-Piotrowska przedstawia eutoryczne ABC zawierające wskazówki, jak prowadzić dobrą rozmowę, które mogą być pomocne w budowaniu szkolnego dialogu.

³ C. Wodziński, *Odys gość. Esej o gościnności*, Gdańsk 2015.

⁴ B. de Barbaro, *Dekalog dobrej rozmowy*, rozm. A. Jucewicz, „Gazeta Wyborcza”, 4–5 czerwca 2016, s. 18–19.

⁵ M. Rosenberg, *Rozwiązywanie konfliktów poprzez porozumienie bez przemocy*, rozm. G. Seils, tłum. B. Wyczesany, Warszawa 2016.

⁶ P. Freire, *Pedagogy of the Oppressed*, tłum. Myra Bergman Ramos, Londyn 1972.

⁷ D. Korwin-Piotrowska, *Eutoryka. Rzecz o dobrej (roz)mowie*, Kraków 2020.

Inspiracje i doświadczenia nauczyciela-praktyka

Praktykowanie dobrej rozmowy w szkole było i jest ważnym elementem mojej trzydziestoletniej pracy nauczycielskiej. Założycielskie znaczenie miało dla mnie spotkanie z czymś bliskim i jednocześnie innym – spotkanie z chasydami, cadykiem Dawidem Bidermanem i filozofią Bubera. W Lelowie, gdzie się urodziłem, mieszkam i działam, urodził się też, mieszkał i został pochowany cadyk Dawid Biderman, jeden z wybitnych polskich cadyków. Kiedy do Lelowa pod koniec lat 80. zaczęli przyjeżdżać chasydzi, zrodziła się we mnie potrzeba poznania, podjęcia dialogu i zrozumienia. Wtedy też w książce Bubera *Gog i Magog* znalazłem opowieść o Bidermanie, która zainspirowała mnie do dalszego myślenia o wartości spotkania i dialogowania. W opowieści tej czytamy o wędrówce cadyka z Lelowa do jego mistrza Elimelecha z Leżajska. Lelower odwiedzał go kilka razy w roku, ale mimo to pewnego razu zabłądził w lesie. Spotkał w końcu człowieka, który zaproponował mu, aby dalej poszli razem. Po krótkim czasie odnaleźli właściwą drogę. Wtedy człowiek ten zwrócił się do Dawida słowami: „Teraz już wiesz, co to znaczy: razem”. A potem dodał: „Można wziąć dwa kawałki drewna, ociosać je i będą do siebie dobrze pasować, ale lepiej jeszcze, gdy do wklęsłości w jednym pasuje wypukłość w drugim. I to jest prawdziwe Razem”.

Opowieść ta pokazuje, **co jest w dialogu najważniejsze: nasza gotowość na prawdziwe spotkanie, wrażliwość na drugą osobę i respektowanie jej „formy”, postaw i poglądów, wreszcie na potrzebę bycia razem.** Budowanie szkolnego dialogu nie polega na „ociosywaniu”, ale na dopasowywaniu – uczeniu się siebie nawzajem z szacunkiem, uważnością i czułością. **Tak rozumiany dialog pozwala zmieniać świat i czynić go trochę lepszym,** dlatego też idea ta stała się podstawą wielu działań,

jakie współorganizowałem w Lelowie i Szczekocinach, np. spotkań młodzieży izraelskiej i polskiej, a także mieszkańców Szczekocin i ocalałych żydów z tego miasta oraz ich potomków, akcji artystycznych w przestrzeni miasta czy Szczekocińskiego Festiwalu Kultury Żydowskiej, który kilka lat temu przekształcił się w Festiwal Dialogu Kultur⁸, a jego celem jest budowanie wspólnej przestrzeni dla różnych kultur i społeczności funkcjonujących w Szczekocinach i okolicy.

Szczekociński Festiwal Festiwal Kultury Żydowskiej

⁸ Strona Szczekocińskiego Festiwalu Dialogu Kultur: <https://festiwaldialogukultur.wordpress.com>.

» Dobra rozmowa pozwala nam się zbliżyć, spotkać i poznać. Z bliska widać wyraźniej

➔ OBEJRZYJ Z UCZNIAMI I UCZENNICAMI ANIMACJĘ O TYM, JAK ROZMAWIAĆ NA TRUDNE TEMATY.

Wspólnie zastanówcie się nad odpowiedzią na pytania: Czym jest dobra rozmowa? Co pomaga, a co przeszkadza dobrej rozmowie?

[Rozmawiajmy o migracjach](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2021.

➔ SKORZYSTAJ Z TRZECH AKTYWNOŚCI, KTÓRE POMOGĄ CI OMÓWIĆ ANIMACJĘ

Barbara Głąb, [Zestaw materiałów edukacyjnych Miasto Dobra Rozmowa](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2021.

Jak tworzyć Szkołę Dobrej Rozmowy?

Dialog w szkole powinien być autentyczny i należy go praktykować nieustannie. Nie może sprowadzić się do jednorazowego, efemerycznego działania, lecz powinien przyjąć formę ciągłego procesu. Warunkiem stałej obecności dialogu w szkole jest zgoda społeczności – istotne znaczenie ma zatem wspólne wypracowywanie i ustalanie zasad dobrej rozmowy, konkretnych działań i rozwiązań służących lepszemu porozumiewaniu się (np. stworzenie klasowego/szkolnego dekalogu dobrej rozmowy). Spróbujmy dokładniej zarysować mapę dialogu w szkole.

Mapa szkolnego dialogu

Doskonałą przestrzenią do praktykowania rozmowy mogą być po prostu **lekcje lub Kluby Dobrej Rozmowy**⁹. Mają one potencjał, aby pobudzać do ważnych dyskusji o tym, co młodych ludzi naprawdę zajmuje. Warunkiem zainicjowania takiego dialogu na lekcjach jest pokazanie, że omawiany materiał wiąże się z doświadczeniem uczennic i uczniów. Na każdym z przedmiotów szkolnych można znaleźć takie tematy, które warto wspólnie przedyskutować. Jestem nauczycielem języka polskiego, więc moje podpowiedzi co do sposobów praktykowania dialogu na lekcjach wyływają przede wszystkim z humanistyki. **W uczeniu się dobrej rozmowy szczególnie ważną wydaje mi się dyskusja o literaturze, gdyż polega na formułowaniu sądów, wymianie myśli i spieraniu się o znaczenia, pozwala zatem uczyć wieloznaczności, wrażliwości na głos innego i uszanowania odmiennego zdania.** Wiele kanonicznych lektur szkolnych może posłużyć za pretekst do dyskusji nad aktualnymi kwestiami, np. *Lalka* inspiruje do stawiania

⁹ M. Baranowska-Janusz, J. Godorowska, E. Krawczyk, *Klub dobrej rozmowy – przewodnik dla młodzieży*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2017, https://ceo.org.pl/sites/default/files/ceo_przewodnik_dla_uczniow_www_1.pdf.

pytań o kwestie ekonomiczne oraz relacje międzyludzkie w świecie, w którym priorytetem stają się pieniądze, przeczytane według klucza postkolonialnego *W pustyni i w puszczy* czy *Jądro ciemności* pozwalają lepiej zrozumieć, dlaczego problematyczne stało się używanie w Polsce określenia „Murzyn”. Warto także aranżować dyskusje międzyprzedmiotowe, łączące i konfrontujące perspektywy różnych przedmiotów szkolnych. Wspólnym tematem dla języka polskiego i biologii mogą być np. bioróżnorodność i zmiana klimatu, o globalnym rynku i prawach człowieka można rozmawiać na wspólnej lekcji historii i podstaw przedsiębiorczości, o światowych problemach związanych z żywnością i rolnictwem można dyskutować na lekcji geografii z wykorzystaniem materiałów anglojęzycznych.

➔ ZACHĘĆ MŁODZIEŻ DO DYSKUSJI I ZAKŁADANIA KLUBÓW DOBREJ ROZMOWY

Co znajduje się w przewodniku dla młodzieży o Klubach Dobrej Rozmowy?

- wprowadzenie do idei Klubów,
- wyjaśnienie krok po kroku, jak założyć Klub,
- szereg inspiracji i konkretnych metod zajęć do prowadzenia ciekawych rozmów i działań szkolnych.

M. Baranowska-Janusz, J. Godorowska, E. Krawczyk, *Klub dobrej rozmowy - przewodnik dla młodzieży*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2017.

Przestrzeń do dialogu pomagają wypracować **projekty** realizowane wspólnie przez uczniów, uczennice, nauczycielki i nauczycieli w ramach jednego przedmiotu lub interdyscyplinarnie. Wybór tematyki projektu jest kluczowy, gdyż istotnie wpływa na zaangażowanie uczniów i uczennic w jego realizację. Warto podjąć więc takie tematy, które będą nawiązywały do pasji i zainteresowań młodzieży czy też będą rezultatem obserwacji rzeczywistości. **Z mojego doświadczenia wynika, że sprawdzają się także projekty inspirowane lokalnością** – dotyczące lokalnej historii, wyróżniających się w niej postaci (artystów, pisarzy/ek czy działaczy/ek społecznych) lub zdiagnozowanych przez uczniów i uczennice problemów, z jakimi boryka się lokalna społeczność, które są pomijane w oficjalnym dyskursie¹⁰. Zrealizowaliśmy z młodzieżą w ostatnim czasie dwa projekty z pogranicza humanistyki i biologii. W ramach jednego z nich, poświęconego zwierzętom i *animal studies*, w oparciu o wybrane teksty kultury dyskutowaliśmy o statusie zwierząt we współczesnym świecie i traktowaniu ich przez człowieka. W ramach drugiego opracowywaliśmy wystawę zatytułowaną *T-rwanie*, która stanowiła efekt naszych rozmów o posthumanistyce i relacjach między bytami ludzkimi i nie-ludzkimi.

Praktykowanie dialogu zakłada także **nauczanie ekspedycyjne**, czyli metodę aktywnego uczenia się poprzez to, czego doświadczamy osobiście podczas realizacji jakiegoś zadania¹¹. **Metoda ta polega na przygotowaniu i przeprowadzeniu wyprawy edukacyjno-badawczej w celu zbadania wybranego problemu czy aspektu otaczającej rzeczywistości.** W nauczaniu ekspedycyjnym ważne są zarówno samodzielne i indywidualne działania uczniów i uczennic, jak i uczenie się we współpracy z innymi. To młodzież wspólnie określa tematykę projektu i formułuje problem badawczy. Nauczyciel, nauczycielka powinni spełniać rolę

¹⁰ M. Skrzypczyk, *Dialogi jednostronne i zmiana. Edukacja performatywna, sztuka i zaangażowanie – doświadczenia prowincjonalnego nauczyciela*, w: *Współczesny Museion. Edukacja kulturowa z perspektywy uniwersytetu, muzeum, szkoły*, red. A. Pilch, M. Rusek, Kraków 2019; M. Skrzypczyk, *Projekt badawczo-performatywny „Kuratorzy lokalności”*, <https://profesjonalnypolonista.uj.edu.pl/documents/142168783/146505720/Kuratorzy+lokalności+-+projekt+badawczo-performatywny+„.pdf/009b96fe-70ae-4bd9-803e-d260c7c5adb0>.

¹¹ Zob. *9 steps of the workshop. Guide for leaders*, oprac. G. Mazurkiewicz i in., Zabrze 2007.

wspierającą i towarzyszącą. W ten sposób proces nauczania staje się demokratycznym dialogiem uczniów i uczennic z nauczycielem/nauczycielką i rówieśnikami, a także otwiera pole do ich własnych poszukiwań. Jedną z ekspedycji, którą organizowałem wraz z uczniami i uczennicami¹², poświęciliśmy problematyce nieposłuszeństwa obywatelskiego, a jako miejsce prowadzenia badań wybraliśmy Gdańsk. Naszą wyprawę poprzedziliśmy cyklem rozmów wokół tekstów kultury dotyczących protestu i buntu jako drogi do wolności. W Gdańsku uczestniczyliśmy między innymi w spotkaniu z aktywistami i działaczkami społecznymi, z którymi mogliśmy porozmawiać o ich doświadczeniach współtworzenia obywatelskich protestów.

Szkoła może być miejscem dla tworzenia **forum**, które pomagałoby wspólnie wypracowywać sposoby dyskusowania o wartościach, kwestiach spornych, o sprawach najważniejszych dla społeczności szkolnej i lokalnej lub o problemach globalnych. **Forum sprzyja mediacjom, dialogowi społecznemu i negocjacjom, gdyż nie ma struktury hierarchicznej. Jego funkcjonowanie opiera się na zasadzie, że każdy głos jest ważny i powinien być wysłuchany.** Forum nie ma gotowej formuły – to jego uczestnicy i uczestniczki wspólnie ustalają, na jakich zasadach zostanie ono przeprowadzone. Ciekawą propozycją jest metoda World Café, która zakłada bezpośredniość komunikacji – wzorem rozmowy w kawiarni. Uczestnicy i uczestniczki przysiadają się po kolei do różnych stolików, przy których dyskutują o poszczególnych kwestiach. W ten sposób nawiązują relacje lub nadają nową postać tym już istniejącym, a także wypracowują podstawowe wartości i normy wspólnotowego życia (takie, które będą łączyć). Tego typu forum można zorganizować zarówno dla społeczności szkolnej, jak i dla społeczności lokalnej. Powinno być ono otwarte na otaczającą rzeczywistość i zachodzące w niej zmiany, a także na społeczność i jej problemy. W Zespole Szkół

w Szczekocinach zorganizowaliśmy dwa fora, podczas których uczniowie, nauczyciele i mieszkańcy rozmawiali o potencjale miejscowości, kierunkach jej rozwoju, sprawach spornych i kłopotliwych¹³.

Podczas rozmów na trudne tematy wywołujące intensywne emocje i prowokujące przeciwstawne opinie może dochodzić do konfliktów. Sztuka polega na przekształceniu pojawiających się antagonizmów w konstruktywny i twórczy dialog. Wdzięcznym narzędziem przydatnym w praktykowaniu tego typu dialogu wydają się **działania artystyczne, np. performans.** Podczas jednej z edycji Szczekocińskiego Festiwalu Kultury Żydowskiej na starym żydowskim cmentarzu odbyła się akcja artystyczna o oksymoronicznym tytule *Dialogi jednostronne*. Istotą tej akcji były refleksja nad jednokierunkowym przekazem z przeszłości do przyszłości i próba przekształcenia go w wielogłosową odpowiedź.

Dialogi jednostronne, akcja artystyczna 2014

¹² Projekt ten został zrealizowany w ramach współpracy Zespołu Szkół w Szczekocinach i Edukacyjnej Fundacji im. Romana Czerneckiego.

¹³ Publikacja podsumowująca forum *Szczekociny. Doświadczenie wspólnoty*: https://issuu.com/szczekocinyforum/docs/dodatek_do_echa_szczekocin.

Do działania artystycznego wykorzystaliśmy zapisy historii mówionej zgromadzone podczas realizowanego przez uczniów, uczennice, nauczycielki i nauczycieli Zespołu Szkół w Szczekocinach projektu „Przez te wspomnienia i mnie wspomną...” – *szczekocińska historia mówiona*. Akcja przybrała formę audioinstalacji, która pozwoliła wejść w „dialog” z głosami, osobami i zdarzeniami z przeszłości. Umożliwiła otwarcie się uczestników i uczestniczek na cudzą historię i jednocześnie pozwoliła im podzielić się z innymi własną opowieścią. Przykład tej akcji pokazuje, że **performans można wykorzystać jako narzędzie wyrażania siebie w przestrzeni publicznej oraz jako sposób na dialog z otaczającą rzeczywistością. Pomaga on nie tylko identyfikować problemy w danej wspólnocie, ale również szukać ich rozwiązań**. Performans jest działaniem angażującym, wobec którego trudno pozostać obojętnym, może on więc także inicjować dyskusję prowadzącą niekiedy do przepracowania konfliktu. Umiejętność prowadzenia dobrej rozmowy, wypracowywania wspólnych rozwiązań i dochodzenia do porozumienia okazuje się wówczas nieodzowna.

- O RÓŻNYCH METODACH PRACY Z TRUDNYMI TEMATAMI DOWIESZ SIĘ WIĘCEJ Z PUBLIKACJI: *Trudny temat. Weź to na warsztat. Metody pracy z trudnymi tematami i dobre praktyki ze szkół*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2017

Dialog ma moc

Praktykowanie dialogu stało się ważną częścią mojego doświadczenia nauczycielskiego i podejmowanych wraz z uczniami i uczennicami działań. Jako nauczyciel i praktyk dobrej rozmowy przekonałem się, że dialog w szkole jest możliwy i że warto rozmawiać z młodymi ludźmi o problemach współczesnego świata. Dlatego też tekst ten ma charakter

afirmatywny. Został napisany z nadzieją i głęboką wiarą w możliwość dialogu i jego siłę, zawarte w nim przemyślenia i pomysły na praktykowanie dobrej rozmowy wy wpływają bowiem z doświadczenia szkoły jako miejsca odradzania się sztuki dialogu.

Jeśli idea Szkoły Dobrej Rozmowy jest Ci bliska, skorzystaj z edukacyjnej oferty Centrum Edukacji Obywatelskiej i zainspiruj uczniów i uczennice do rozmawiania o migracji oraz innych wyzwaniach, przed którymi stoi współczesny świat.

- WEBINARIA:
 - [Jak rozmawiać z młodzieżą o trudnych zagadnieniach globalnych na przykładzie tematyki migracyjnej?](#)
- ARTYKUŁY I MATERIAŁY METODYCZNE:
 - Antoni Strzemieczny, [10 porad – jak rozmawiać o uchodźcach \(i wzajemnie się słuchać\)?](#)
 - Dominika Cieślukowska, [Jak rozmawiać o uchodźcach](#)
 - Dominika Cieślukowska, [Co zrobić, by postrzeganie bez stereotypów i uprzedzeń było możliwe w kontekście rozmowy o uchodźcach?](#)
 - Dominika Cieślukowska, [Praca z emocjami towarzyszącymi rozmowom o uchodźcach](#)
- SCENARIUSZE I MATERIAŁY DYDAKTYCZNE:
 - [Jak rozmawiać o strajkach w szkole. Scenariusze zdalnych lekcji](#)
 - Dominika Cieślukowska, [Rozmowa o uchodźcach w szkole](#)
 - Maria Pawlak, [Migracje w powojennej Polsce](#)
 - Piotr Ulatowski, [Wokół trudnych tematów z historii najnowszej](#)
 - Hanna Zielińska, [Mechanizmy dyskryminacji. Karty do analizy wydarzeń i procesów społecznych + instrukcja do kart](#)

Więcej materiałów na stronie internetowej programu: www.migracje.ceo.org.pl

Materiał powstał w ramach projektu „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” realizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej. Projekt jest finansowany ze środków Unii Europejskiej i współfinansowany przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności w ramach programu „Szkoła ucząca się”. Treść wyraża wyłącznie poglądy autorów, autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności ani Unii Europejskiej.

„I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” jest częścią programu DEAR (The European Commission’s Development Education and Awareness Raising Programme), który wspiera projekty angażujące społeczeństwo Unii Europejskiej w globalne zagadnienia rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego. Poprzez finansowanie programów takich jak „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” DEAR promuje uniwersalne wartości, m.in. wolność, demokrację, praworządność oraz umożliwia obywatelom i obywatelkom Europy włączenie się w globalny rozwój. Program DEAR finansuje około 30 programów w krajach członkowskich UE. Projekty te przyczyniają się do zwiększenia zrozumienia i zaangażowania Europejki i Europejczyków w kreowanie pozytywnych zmiany społecznych zarówno na poziomie lokalnym, jak i międzynarodowym. Działania DEAR wspierają również pracę UE na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Wydawca: Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
www.ceo.org.pl
Warszawa 2020

Autor: Mirosław Skrzypczyk
Redakcja merytoryczna: Sylwia Domagała, Julia Godorowska
Redakcja językowa i korekta: Justyna Yiğitler
Projekt graficzny i skład: RZECZYPOBRZĄKOWE

Materiał jest dostępny na licencji Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 3.0 Polska (CC BY-NC-SA 3.0 PL). Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Centrum Edukacji Obywatelskiej. Więcej o wolnych licencjach: <http://creativecommons.pl/>.